

5125

HZ. MUHAMMED (SAV) VE MESAJI

Editör
Mehmet Mahfuz SÖYLEMEZ

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	234656
Tas. No:	997.32 H.E.M

İslâmî İlimler Dergisi Yayınları
Ekim 2014

EHL-İ BEYT MERKEZLİ YAKLAŞIMLARDA SAHABE İMAJİ: ZEYDİYYE ÖRNEĞİ

Mehmet ÜMİT

Teşekkür ederim sayın hocam. Değerli misafirler, konuşmama başlamadan önce hepimizi saygıyla selamlıyorum. Ben tebliğimde, vahyi anlama hususunda vahye doğrudan muhatap, vahyin indirildiği ortama şahit olma ayrıcalığına, Hz. Peygamber'le aynı dönemde yaşamaları bakımından onu daha sağlıklı bir şekilde anlayıp, değerlendirme imkanına sahip olan, vahyi onun gözetiminde hayatlarına aktaran Hz. Peygamber'in arkadaşları Sahabe'ye ilişkin bakış açılarını ve bu çerçevede özellikle onlara yönelik kötüleme ifade ve tutumlarına karşı tepkileri incelemeye çalışacağım. Bunu da, Şia mezhebinin Ehl-i Sünnet'e en yakın kolu kabul edilen Zeydiyye'nin imamları olarak benimsediği ve Ehl-i Beyt'ten saygı duydukları şahısların Sahabe hakkındaki görüşleri bağlamında ele alacağım. Öncelikle tebliğimin başlığında geçen Ehl-i Beyt ve Zeydiyye kavramlarını kısaca açıklamak istiyorum.

1.Ehl-i Beyt ve Zeydiyye Kavramları

Ehl kelimesi, kişinin hanımı ve insana yakınlığı bulunan kimse, kişinin aşireti ve yakın akrabaları, nesebinin kendisinde toplandığı, aynı dini, aynı sanatı icra eden, aynı evi ve beldeyi paylaşan kimse,¹ anlamlarına gelir.

Ehl-i Beyt ise, bir evin sakinleri, ev, hane halkı anlamına kullanılır.² Bu kavram, Kur'an'da üç yerde geçmekte ve bu yerlerde ev halkı, aile, eş manasında kullanılmaktadır.³

Ayrıca Ehl-i Beyt kavramı, Arap topluluklarında kabilenin liderliğini elinde bulunduran aileye atfedilmiş ve kabile reislerinin ailelerini ifade etmek için "el-Buyutât"⁴ şeklinde çoğul olarak kullanılarak daha sonraki asırlara da in-

* Dr., Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim üyesi.

1 Ebû Abdîrrahman Halil b. Ahmed el-Ferâhidî (170/786), *Kitâbu'l-Ayn*, I-VIII, thk. Mehdi el-Mahzûmî-İbrâhîm es-Samerrâî, el-Müessesetü'l-Âlemî li'l-Matbuât, Beyrut 1988, IV/89-90; Ebu'l-Hüseyn Ahmed b. Fâris b. Zekeriyya (395/1005), *Mu'cemu mekâyisi'l-luga*, I-VI, Dâru'l-Cil, Beyrut 1991, I/150-1; er-Râgib el-İsfahânî (502/1108), *Müfredât fi garibi'l-Kur'ân*, İstanbul 1986, 36; Cemâlu'd-Din Mükerrrem b. Manzûr (711/1311), *Lisânu'l-Arab*, I-XV, Dâru Sâdir, Beyrut 1990, XI/28-29; Mecduddin Muhammed b. Ya'kûb el-Firuzabâdî (817/1414), *Kâmûsu'l-muhîr*, thk. Mektebetu Tahkîkiki't-Turâs fi Müesseseti'r-Risâle, Beyrut 1993, 1245.

2 Halil b. Ahmed, *Kitâbu'l-Ayn*, IV/89; İbn Fâris, *Mu'cemu mekâyisi'l-luga*, I/150-1; İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, XI/29.

3 Hud 11/73'te Hz. İbrahim'in ailesi (eşi), ev halkı anlamında, Kasas 28/12'de aile (Hz. Musa'nın annesi) anlamında, Tathîr ayeti olarak bilinen Ahzab 33/33'te ise Hz. Peygamber'in ailesi (hanımları), ev halkı anlamında kullanılır.

4 Buyütât, zaten çoğul olan Buyût'un cem'u'l-cem'idir. Bkz. İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, II/15. Beyt'in çoğulu olan "Buyût" kelimesi, putperest Arapların ibadethaneleri için kullanılır. Şehristânî, cahiliyye dönemindeki ibadethaneleri açıklarken, putperestlerin ibadethaneleri için "Buyütü'l-Esnâm" ve ateşperestlerin ibadethaneleri için de "Buyütü'n-Nirân" ifadelerini kullanır. Bkz. Ebu'l-Feth Muhammed b. Abdilkerim eş-Şehristânî (548/1152), *el-Millel ve'n-nihal*, I-III, thk. Ahmed Fehmi Muhammed, Dâru's-Surûr, Beyrut 1948, III/255.

tikal etmiştir.⁵ Kavrama süreç içerisinde Hz. Peygamber'in ailesi için özel bir anlam yüklenmesi sonucu da farklı değerlendirmeler yapılmıştır. Özellikle bu kavramın kapsamına Peygamberimizin hangi akrabalarının dahil olduğuna ilişkin tartışmalar günümüze kadar devam etmiştir.

Kelime olarak ev, hane halkı anlamına gelen *Ehl-i Beyt* kavramının ıstılahi olarak yapılan farklı tanımlarından bazıları şunlardır:⁶ Ehl-i Beyt:

Sadece Rasulullah'ın hanımlarıdır.

Hz. Peygamber, Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'dir.

Hz. Peygamber'in çocukları, hanımları ve Ehl-i Kisâ'dır. Yani Hz. Peygamber'in örtünün altına aldıkları: Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin.

Ehl-i Kisâ, Vâsile b. Eska', Ümmü Seleme ve Selmân-ı Fârisî'dir.

Hz. Peygamber, hanımları ve çocuklarının da dahil olduğu tüm akrabalarıdır.

Sadakanın kendilerine haram olduğu kimselerdir.

Hz. Peygamber'in ümmeti veya tüm müttakî mü'minlerdir.

Şîa'ya göre ise Ehl-i Beyt, Hz. Muhammed, Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ile onun soyundan gelen imamlardır.⁷

Zeydiyye mezhebinin de farklı tanımları yapılır. Ancak genel olarak şöyle tanımlayabiliriz: Hz. Ali'nin torunu Zeyd b. Ali b. el-Hüseyin (122/740)'in taraftarı olup, imâmetin Ali-Fatıma soyundan gelen, alim, cesur, zahid ve imametini ilan edip, isyan eden kişilerin hakkı olduğuna inanan topluluğun müşterek adıdır.⁸ Günümüzde Yemen'in kuzey bölgelerinde yaşamakta olup, nüfusun yaklaşık %55'ini oluştururlar.

2. Sahabe'ye Yönelik Kötüleme Faaliyetleri

Konumuzla ilgili kavramlara bu şekilde öz olarak değindikten sonra, İslam tarihinde Sahabe'ye yönelik olumsuz bakış açılarına ilk dönemlerdeki ihtilaf-lardan hareketle işaret etmek istiyoruz.

- 5 Ignaz Goldziher-C. van Arendonk- A.S. Tritton, "Ahl Al-Bayt", *EI(2)*, New Edition, Leiden 1960; Meselâ; Ali b. Ebî Tâlib'ten sonra oğlu Hasan b. Ali'ye biat edildiğinde Abdullah b. el-Abbâs'ın ona tavsiyelerinden birisi, "ehl-i buyutât ve's-şeref" olan Arap aşiretleri ile iyi geçinmesi olmuştur. Bkz. Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe ed-Dineveri (276/889), *Uyûnu'l-Ahbâr*, I-IV, Dâru'l-Kütüb'l-Misriyye, Kâhire 1343/1925, I/14.
- 6 Ehl-i Beyt kavramına ilişkin yapılan tanımlarla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. M. Bahaüddin Varol, *Siyasallaşma Sürecinde Ehl-i Beyt*, Yediveren yay. , Konya 2004, 15-20; Namık Kemal Karabiber, *Ehl-i Beyt Tasavvurunun Erken Dönem Dinî, Sosyal ve Politik Hayattaki Yansımaları*, (Basil-mamiş Doktora Tezi), AÜSBE, Ankara 2007, 8-11; Galip Türcan, İmâmî Ehl-i Beyt Tanımının Dinî Temelleri", *Ma'rîfe*, Yıl:4, Sayı:3 Kış 2004, ss. 55-72, 56 vd. ; Mustafa Öz, "Ehl-i beyt", *DİA*, İstanbul 1997, X, 498-9.
- 7 Muhammed Hüseyin et-Tabatabâi, *el-Mizân fi tefsiri'l-Kur'ân*, I-XX, Menşûrâtu Cemâatu'l-Mü-derrisin min Havzati'l-İlmiyye, Kum trz. , XVI, 310-312. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Varol, *Siyasallaşma Sürecinde Ehl-i Beyt*, 15-20.
- 8 Sönmez Kutlu "Zeydiyye" *İslam Düşünce Ekolleri Tarihi*, Hasan Onat (Editör), Ankara 2005, 128.

Hız. Peygamber'in vefatından sonra karşılaşılan ilk ihtilaf, hepinizin de malumu olduğu üzere Müslümanların başına kimin geçeceği problemiydi. Bu, Hz. Ebü Bekir'in seçilmesiyle krize yol açmadan aşıldı. Ondan sonra Hz. Ömer halife oldu. Hz. Ömer'den sonra da, onun halifeyi seçmek için oluşturduğu komisyon tarafından Hz. Osman seçildi. Ancak bu seçim esnasında, Hz. Ali ve Hz. Osman'ın şahsında Hâşim oğulları ve Ümeyye oğulları karşı karşıya geldi. Yine de, büyük bir krize yol açmadan bu sıkıntı da atlatıldı. Hz. Osman'ın hilafetinin özellikle ikinci altı yılında meydana gelen rahatsızlıklar onun katledilmesiyle sonuçlandı. Peşinden Hz. Ali'nin hilafet makamına gelmesinden sonra Müslümanlar, önce Cemel vakasında karşı karşıya geldiler. Bu savaşta, bir tarafta Hz. Aişe, Talha ve Zübeyir, diğer tarafta Hz. Ali yer alıyordu. Daha sonra Hz. Ali, Sıffin'de Muaviye ile, Harura ve Nehrevan'da Haricilerle karşı karşıya geldi. Sonuçta Müslümanlardan bir kısmı katil, bir kısmı maktul konumuna düştü. Hz. Ali'nin şehit edilip, Muaviye'nin hilafete gelmesiyle Emeviler dönemi başladı. Bu gelişen olaylar çerçevesinde Hariciler, Hz. Ali, Muaviye ve onların tarafında yer alanları tekfir ettiler. Emeviler de, ilk defa devlet eliyle Hz. Ali'yi hutbelerde kötölemeye başladılar. Bu kötü uygulamaya, Ömer b. Abdilaziz tarafından son verildi. Hicri birinci asrın sonlarından itibaren aşırı Şii gruplarca da, Hz. Ali'nin Hz. Peygamber'den sonra imam olduğunu kabul etmeyenler ve Hz. Ali'nin muhalifleri, kötülendi ve tekfir edildi. Görüldüğü üzere tarafları bu tutumlara iten amillerin başında siyasi faktörler ve Şia için özellikle imâmet meselesi gelmektedir.

Müslüman toplumun farklı gruplarınca hürmet edilen şahsiyetleri kötüleme eylemini tanımlamak için en çok kullanılan Arapça kavramlar, *sebb* ve *şetm*'dir. Buna ilaveten daha az olarak *la'n*, *ta'n*, *izâ* veya *nâle* fiili *min* edatıyla birlikte kullanılır.

Kur'an'da *sebb* kavramı, bir ayette iki defa yer alır: "(Onların) Allah'tan başka yalvardıklarına sövmeyin ki, onlar da bilmeyerek taşkınlıkla Allah'a sövmesinler! ..."9 Burada, Müslümanlara, puta tapanların saygı gösterdikleri putlara sövmemeleri söylenir. Dahası, Allah'a bu tarzda sebbedenlerin cehaletlerinden dolayı böyle davrandıkları ifade edilir. *Şeteme* fiili veya küfretme anlamında *şetm* kökünden herhangi bir müştak kelime Kur'an'da yer almaz.

Bununla birlikte *sebb* ve *şetm* fiilleri, *Kütüb-ü Sitte* ve *Kütüb-ü Sitte* dışındaki hadis kaynaklarında geçer. Bu hadis kitapları, Peygamberi ve Sahabeyi yermenin kötü telakki edildiği ve yasaklandığı hadisler içermektedir.10

9 En'am 6/108.

10 Biz burada, Hadis literatüründe *sebb* ve *şetm* kavramlarının kullanımına işaretle yetinecek, onu incelemeyeceğiz. Bu konu ile ilgili geniş bilgi için bkz. Lutz Wiederhold, "Blasphemy Against the Prophet Muhammad and His Companions (Sabb al-Rasül, Sabb al-Sahâba): The Introduction of the Topic into Shâfi'i Legal Literature and Its Relevance for Legal Practice Under Mamluk Rule", *Journal of Semitic Studies*, XLII/1 Spring 1997, 41 vd. Peygambere karşı kötöleme/küfretme, III./IX. yüzyıl İspanya'sında dinden dönme (*ridde*) olarak telakki edilir. Bkz. *Agm*, 42, dipnot: 10.

Hz. Peygamber'in vefatından sonra meydana gelen olaylar sonucu gelişen Sahabe'yi kötüleme faaliyetleri, özellikle Şia'nın imamet hususunda imam olacak kişinin nassta açıkça belirtilmesi anlayışını benimsemelerinden sonra daha da artmıştır. Bu anlayışları sonucu Hz. Ali'den önce gelen ilk üç halife ve onların halifeliklerini benimseyenler rahatlıkla kötülenmiştir. Bu faaliyetler, Müslümanlar arasında çeşitli tepkilere yol açmış ve hukukî yaptırımlar uygulanmıştır. Bunlardan örnek olarak bazılarını şöyle sıralayabiliriz;

Hz. Ali, Sıffin savaşında kendi tarafında yer alıp, Muaviye ve taraftarlarını lanetleyen Hucr b. Adiy ve arkadaşı Amr b. el-Hamık'ı bunu yapmaktan men etti.¹¹

Emeviler zamanında Küfe'de Muğire b. Şu'be ve Ziyad b. Ebî Süfyan'ın valilikleri döneminde hutbelerde Hz. Ali'nin kötülenmesine, Hucr b. Adiy karşı çıkmış, Hz. Ali'nin salih kimselerden olduğunu ve söz konusu kötüleme yapanların bu fiile daha layık olduğunu ifade etmiştir.¹²

Mısır'a 237/854 yılında Kâdi olarak atanan Hâris b. Miskîn, Hz. Aişe'yi kötöleyen birine had cezası uygulamıştır.¹³

VII./XIV. yüzyılda Şâfiî ekolüne mensup ve Şam'ın ileri gelen hukukçuları, Hz. Ebû Bekir, Ömer, Osman ve diğer Sahabilerin Hz. Peygamber'in soyunun hakkını gasp ettiklerini ileri sürerek onları kötöleyen Rafizî bir şahsı birkaç defa bu fiilinden tövbe etmeye davet ettiler, ancak kabul etmeyince onun idamına hükmettiler.¹⁴

Bu örnekleri daha da artırabiliriz. Ancak fazla uzatmamak için bu kadarla yetinip, esas konumuz olan Zeydiyye'nin Sahabe hakkındaki görüşlerini verip, bir değerlendirmede bulunmak istiyoruz.

3.Zeydiyye'nin Sahabe Hakkındaki Görüşleri

Zeydî grupların Sahabe hakkındaki görüşleri öz olarak şöyledir.

Hz.Ali'nin, Hz. Peygamber'den sonra imam olduğu, açıkça ismen ifade edilmesine de niteliklerine işaret edilerek belirtildiği, imâmetin onun ve oğulları Hasan ve Hüseyin'in hakkı olduğu anlayışını benimseyen Ebû Cârud'u liderleri kabul eden Cârudiyye fırkası, Hz. Ali'den önce gelen halifeleri ve onların

11 Nasr b. Muzâhim el-Minkârî (212/827), *Vak'atu Sıffin*, nşr. Abdüsselâm M. Hârun, el-Müessesetü'l-Arabiyyetü'l-Hadise, Kâhire 1382, 103; İbn A'sem, *Kitâbu'l-Fütüh*, Haydarabâd 1968, II, 448; Ebû Hanife Ahmed b. Dâvud ed-Dineverî (282/895), *Kitâbu Ahbârî't-tval*, thk. Abdu'l-Mun'im Âmir, Mektebetü'l-Müsennâ, Bağdat trz. , 165; Hasan Onat, *Emeviler Devri Şii Hareketleri ve Günümüz Şiiliği*, TDV yayınları, Ankara 1993, 45-6.

12 Bu konu hakkında geniş bilgi için bkz. Onat, *Emeviler Devri Şii Hareketleri*, 43 vd.

13 Ebû Ömer Muhammed b. Yusuf el-Kindî (350/961), *Kitâbu vülâh Mısır*, Müessesetü'l-Kütübî's-Sekâfiyye, Beyrut 1987, 355; Wiederhold, "Blasphemy Against the Prophet Muhammad and His Companions", 44.

14 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Wiederhold, "Blasphemy Against the Prophet Muhammad and His Companions", 47 vd.

tarafatlarını açıkça kötüler ve onları fasıklıkla niteler.¹⁵ Sabâh b. el-Kâsım tarafatları olan Sâbâhiyye, Hz. Ali'den önce gelen halifeleri tekfir ederler.¹⁶

Hz. Ali'yi Sahabe'nin en üstünü olarak kabul etmekle birlikte ondan önce gelen Şeyheynin hilafetlerini mefdülün imâmeti anlayışları çerçevesinde benimseyen Butriyye-Salihiyye fırkası, Şeyheyn ve onları destekleyenler hakkında olumsuz bir şey söylemezler. Bu gruba yakın görüşler benimseyen Süleymâniyye, Hz. Osman'ı tekfir ederek onlardan ayrılır.¹⁷

Zeydi fırkaları içinde Sahabeyi kötüleme, dil uzatma hususunda Cârudiyye'den daha ileri gideni yoktur. Diğer fırkalar, Sahabe'yi küfür ve fıska nitelemeyiz. Sadece nasslara muhalefette hata ettiklerine inanırlar.¹⁸ Şia'nın diğer gruplarında olduğu gibi Zeydiyye ve alt kollarının Sahabe hakkındaki görüşlerinde belirleyici olan faktörlerin başında da onların imâmet anlayışları gelir.

Hz. Peygamber'in vefatından kısa bir süre sonra başlayan Şia ve diğer grupların Sahabe'yi kötüleme tutumu, zamanla öyle ciddi boyutlara ulaştı ki ona karşın, bu tutumun yanlışlığına ve kötülenen Sahabilerin faziletlerine ilişkin kitap ve makaleler yazıldı.¹⁹ Bunlardan biri de, söz konusu kötülemenin en çok yapıldığı Şia mezhebinin ilk ayrılan kolu olan Zeydiyye'ye mensup,²⁰ Yah-

15 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzîe li'l-mu'tedîn an sebbi Sahabe*, 92 vd. Ayrıca bkz. Nâşi el-Ekber (293/906), *Mesâilu'l-imâme ve muktetefât mine'l-kitâbi'l-evsât fi'l-makâlât*, thk. Joseph van Ess, Beyrut 1971, 42-3; Kummî/Nevbahtî, *Şii Fırkalar Kitâbu'l-Makâlât ve'l-fırak Fıraku's-Şia*, çev. Hasan Onat, Sabri Hizmetli Sönmez Kutlu, Ramazan Şimşek, Ankara 2004, 92-3; Ebu'l-Hasan el-Eş'arî (324/936), *Makâlâtü'l-İslâmiyyîn ve'htilâfu'l-musallîn*, thk. Helmut Rittter, Franz Steiner Verlag, Wiesbaden 1980, 66-67; Şehristânî, *el-Milel ve'n-nihal*, I, 255.

16 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzîe li'l-mu'tedîn an sebbi Sahabe*, 96-7.

17 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzîe li'l-mu'tedîn an sebbi Sahabe*, 96. Ayrıca bkz. Nâşi el-Ekber (293/906), *Mesâilu'l-imâme*, 43-5; Eş'arî (324/936), *Makâlâtü'l-İslâmiyyîn*, 68-9. Şehristânî, *el-Milel ve'n-nihal*, I, 259-264. Şehristânî (I, 259), Süleyman'ın Talha, Zübeyir ve Aişe'yi de Hz. Ali'ye karşı savaşmalarından dolayı tekfir ettiğini, Sâlihiyye'nin ise (I, 262), Hz. Osman hakkında tevakkuf ettiğini nakleder.

18 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzîe li'l-mu'tedîn an sebbi Sahabe*, 347.

19 Bunlardan bazıları şunlardır: Kâdi Ebû Bekr b. el-Arabî (543/1148), *el-Avâsun mine'l-kavâsun fi tahkiki mevâkifi's-Sahâbe*, thk. Muhibbuddîn el-Hatîb, Dâru'l-Beşâir, Dumeşk 1412; Ebu'l-Abbâs Takıyyuddîn Ahmed b. Abdulhalim b. Teymiyye (728/1328), *Fetvâ fi hücnü sebbi Sahâbe*, Kâhire 1982; Takıyyuddîn Ali b. Abdulkâfi es-Subkî (755/1354), *es-Seyfu'l-maslûl alâ men Sebbe'r-Rasûl*, Yazma, Millet Ktb., Feyzullah Efendi Bölümü, Kyt No: 19349, Tsf. No: 297.9, Vr. 45-170; Ahmed b. Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Hacer el-Heytemî (973/1566), *es-Savâiku'l-muhrîka alâ ehli'r-Rafâi ve'd-dalâli ve'z-Zendeka*, thk. Abdurrahman b. Abdullah et-Türki-Kâmil Muhammed, Harrâd, Beyrut 1997; Yusuf b. İsmâil Nebhânî (1350/1932), *el-Esâlibu'l-bedâi fi fudl's-Sahâbe ve ilcnât's-Şia*, İstanbul 1984; Gulam Gavs Hezeravi, *ez-Zebbu anî's-Sahâbe*, İstanbul 1984. Ayrıca Ebu'l-Meâlî el-Cüveynî'nin, Zeydiyye'ye mensup olduğu ifade edilen birinin Sahabeyi kötülemesine yönelik eleştirileri ve buna cevaplar için bkz. İbn Ebi'l-Hadîd (656/1285), *Şerhu nehci'l-belâğa*, I-XX, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrâhîm, Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, yy 1387/1967, XX, 10-35.

20 Zeydiler arasında Sahabe'yle ilgili olumlu görüşlere sahip olanlar olduğu gibi onları kötüleyen kimseler de vardır. Aslında bu tutumları, onların imâmet anlayışlarıyla irtibatlıdır. Ancak burada biz, Zeydiyye ve gruplarının Sahabe'ye yönelik görüşlerine temas etmeyeceğiz. Bu konuda bkz. Yahya b. Hamza el-Hüseynî (ö. 747/1346), *Risale Vâzîe li'l-mu'tedîn an sebbi Sahabe*, Meahâ İrşâdu zevi'l-İten li İb'âdi Gulât'r-Ravâfid mine'l-Yemen, te'lifü Ebi Abdurrahman Mukbil b. Hâdi el-Vâdîi, Mektebetü't-Tev'iyyeti'l-İslâmiyye, Dâru'l-Hadîs bi Dimnâc, I. Baskı, Kâhire, 1409; Etan Kohlberg, "Some Zaydi Views on the Companions of the Prophet", 92 vd.

ya b. Hamza el-Hüseynî (ö. 747/1346)'nin yazdığı, *Risale Vâzîe li'l-mu'tedîn an sebhi Sahabeti seyyidi'l-mürselîn*, (Sahebeye Sebbeden Saldırganlara Engel olan Risale) adlı eseridir. Dolayısıyla Ehl-i Beyt'in (imamet) hakkını savunmak adına söz konusu faaliyetlere girişenlere Şia'dan (Zeydiyye'den) biri tarafından reddiye tarzında bir eser yazılması manidardır. Yazar burada, Zeydiyye'nin imamları ve hürmet ettiği Ehl-i Beyt mensuplarının Sahabe'yi kötüleme eylemine karşı çıkıp, tutumlarını açıkça ortaya koyduklarını kaydeder ve örnekler verir. Bu eser bize, yaşadığı dönemde, Sahabeyi kötüleme faaliyetlerinin Yahya b. Hamza'nın böyle bir eser yazmasına gerek duyacak kadar ileri boyutlara ulaştığını gösterir. Biz Şia'nın Ehl-i Beyt tanımı kapsamına giren Ehl-i Beyt mensuplarının, söz konusu kötüleme faaliyetlerine karşı tutumlarını bu eser çerçevesinde inceleyeceğiz.

4.Ehl-i Beyt Mensuplarının Sahabe'yi Kötüleme Faaliyetlerine Karşı Tutumları

Yahya b. Hamza eserinde Hz. Ali'den başlayarak kendi dönemine kadar Zeydiler tarafından imamları kabul edilen şahısların görüşlerini verir. Biz burada söz konusu rivayetlerin tamamını vermeyeceğiz. Ancak fikir vermesi bakımından onların bir kısmını aktaracağız. Söz konusu rivayetlerin büyük bir kısmı özellikle ilk iki halife üzerinde yoğunlaşır. Zira kötülenlerin başında onlar gelir.

Bu bağlamda Suveyd b. Gafele, Hz. Ali'den şu bilgileri aktarır: Suveyd, Ebû Bekir ve Ömer'i kötileyen bir toplulukla karşılaştığını, sonra Emîrül-Mü'mininin yanına varıp, söz konusu olayı anlattıktan sonra ona, söz konusu şahısların Ebû Bekir ve Ömer hakkında kin besledikleri gibi kendisinin de besleyip beslemediğini sorar. Bunun üzerine Hz. Ali, onlar hakkında iyi ve güzel duygulardan başka bir şey beslemekten Allah'a sığındığını, onların Rasulullah'ın kardeşleri, arkadaşları olduğunu söylediğini, sonra yerinden fırlayıp, minbere çıkarak şöyle dediğini nakleder: "İnsanlara ne oluyor ki, Kureyş'in efendileri olan bu iki kişi hakkında benim ondan uzak olduğum şeyleri söylüyorlar. ... Allah'a yemin olsun ki, onlara sadece mü'min olan muhabbet besler, fâcir olan düşmanlık eder. Onlar Rasulullah ile sıdk ve vefa üzere arkadaşlık ettiler. Rasulullah onları çokça övdü, onlara muhalefet edenleri tehdit etti."²¹

Hz. Hasan'ın, Rasûlullah'ın Ebû Bekir'e insanlara namaz kıldırmasını emrettiğini ifade ettikten sonra, "Rasulullah'ın dinimiz için razı olduğundan biz de dünyamız için razıyız", dediği nakledilir.²²

Cafer Sâdık'ın, babası kanalıyla dedesi Hz. Ali'den şu bilgiyi nakletmesi de onun Şeyheyne bakış açısını gösterir: Kureyş'ten bir adam Emîrül-Mü'minin'in

21 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzîe li'l-mu'tedîn an sebhi Sahabe*, 125.

22 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzîe li'l-mu'tedîn an sebhi Sahabe*, 126.

yanına geldi ve dedi ki: "Senin, 'Allah'ım Hulefâ-i Râşidini salih kıldığın şeyle bizi de salih kıl', dediğini duydum, bu hulefâ-i Râşidin kimlerdir?" Hz. Ali, bununla, Ebû Bekir ve Ömer'i kastettiğini, o ikisinin, hidayet imamları, İslam'ın ileri gelenleri, Kureyş'in önde gelen, Rasulullah'tan sonra uyulacak iki kişisi olduğunu, kim onları rehber edinir ve izlerinden giderse Sırat-ı Müstakim'de olacağını ifade etti.²³

Hz. Ali'ye Ömer ve Ebû Bekir hakkında sorulunca o, Ömer'in Allah'a karşı samimi olduğunu ve Ebû Bekir'in de göz yaşları içinde Allah'a yönelen ve çokça tövbe eden birisi olduğunu söyledi.²⁴

Ca'fer Şâdık, Hz. Ömer katledildiğinde ve kefenlenirken Hz. Ali'nin onun hakkında, "en sevgililerden biri Allah'la buluşmak için yola çıktı" dediğini nakleder.²⁵

Ölüm vakti yaklaştığında Hz. Ali'ye, birini vasiyet edip-etmeyeceğini sordular. O, şöyle dedi: "Rasulullah'ın vasiyet etmediği yerde ben mi edeyim. Şayet Allah insanların iyiliğini isterse, daha önce Nebi'den sonra Ebû Bekir'de birleştirdiği gibi en hayırlılarında onları birleştirir."²⁶

Daha sonra Yahya b. Hamza, Hz. Ali'nin çocuklarının Sahabe ve özellikle Şeyheyn hakkındaki görüşlerini aktarır:

"Onlar, Ebû Bekir ve Ömer hakkında övgü ve güzel şeyler dışında bir şey söylemezler. Hz. Hasan ve Hüseyin, babaları gibi onlar hakkında dostluk ve güzel şeyler söylerler. Onlardan ta'n, küfür, fık, sebbe yönelik bir şey nakledilmez."²⁷

Bu çerçevede Ali b. Hüseyin, Hz. Ebû Bekir ve Ömer'i yüceltir haklarını itiraf eder, dostluk gösterirdi. Zeyd b. Ali, babasının şeyheynden teberrî ettiğini söyleyenin yalan söylediğini ve böyle bir şeyin olmadığını ifade eder.²⁸

Hz. Hüseyin'in torunu Zeyd b. Ali, Şeyheyne çok mühabbet besler ve dostluk gösterir, onlara sebbetmekten yasaklardı. Zeyd b. Ali, Küfe halkıyla biatleşirken onları kendisine yardıma çağırduğunda onlar, Zeyd'e Sahabe'den teberrî edene dek kendisine biat edip, yardım etmeyeceklerini söylediler. Bunun üzerine Zeyd; "O ikisinden nasıl teberrî ederim, onlar, dedemin sıhrî akrabaları, arkadaşlarıdır" dedi. Yani Hz. Peygamber, Şeyheyinin kızları Aişe ve Hafsa ile evliydi. Zeyd b. Ali, o ikisinden teberrîyi reddedince taraftarlarından önemli bir kısmı Zeyd'i terk ettiler ve bundan dolayı Ravâfid olarak isimlendirildiler.

23 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzîe l'l-mu'tedin an sebbi Sahabe*, 126.

24 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzîe l'l-mu'tedin an sebbi Sahabe*, 126.

25 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzîe l'l-mu'tedin an sebbi Sahabe*, 126.

26 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzîe l'l-mu'tedin an sebbi Sahabe*, 126.

27 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzîe l'l-mu'tedin an sebbi Sahabe*, 132-141.

28 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzîe l'l-mu'tedin an sebbi Sahabe*, 151.

Zeyd'in, bu iki Sahabiye rahmet dilediği rivayet edilir.²⁹ Ayrıca onun, Ebû Bekir ve Ömer'i terk eden Râfıza'dan teberri ettiği nakledilir.³⁰

Abdullah b. Hasan ve çocukları, Muhammed b. Abdillâh en-Nefsü'z-Zekiyeye, İbrâhîm ve Yahyâ b. Abdillâh, Şeyheynden teberri etmediler; aksine ataları gibi onları da hayırla andılar. Onlardan bu hususta, tekfir, tefsîk, lanetleme ve sebbe dair hiçbir söz çıkmadı.

Yahya b. Hamza, bu şahsiyetlerin Sahabe hakkında kötü bir ifade kullanmamasını Mu'tezile'nin söz konusu şahsiyetlere ilişkin konumlarıyla şöyle temellendirir: Söz konusu Ehl-i Beyt mensuplarının imâmetini, zamanlarındaki Mu'tezile'nin ileri gelenleri ifade etmişti. Şayet bu Ehl-i Beyt mensuplarından Sahabe'nin küfür ve fıska ithamına dair bir şey zuhur etseydi, Mu'tezile'nin söz konusu ileri gelenleri onların imametini benimsemezdi.³¹ Çünkü onlar Sahabe'nin imametini inanıyordu. Sahabe'nin lanetlenmesi, fıska ve küfürle ithamı, Mu'tezile indinde imamet bir yana adalet niteliğini bile ortadan kaldırır. Bu görüş, Bağdat Mu'tezilesi'nin görüşüdür. Onlar, Zeydî imamlarla iftihar ederler. Şayet bu Zeydî imamlar, Sahabe'nin fasık ve kafir olduğuna inansaydılar, bu Mu'tezililer onlara biat etmez ve imametlerini benimsemezlerdi.³²

Yahya b. Hamza sonra Cafer Sâdık ve Kâsım Ressî'nin görüşleriyle devam eder; Cafer Sâdık'ın, Şeyheyne çok sevgi duyduğunu, onlara rahmet dilediğini, kendisinin anne tarafından Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekir'in kızı Ümmü

- 29 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzîe li'l-mu'tedîn an sebbi Sahabe*, 153. Ayrıca bkz. Ahmed b. Yahya b. Câbir Belâzûrî (279/892), *Ensâbu'l-eshraf*, I-XIII, thk. Süheyl Zekkâr-Riyad Ziriklî, Dâru'l-Fıkr, Beyrut 1996, III, 436; Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr et-Taberî (310/922), *Târîhu't-Taberî: Târîhu'r-rusul ve'l-mâlûk*, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrâhîm, Kâhire trz., VII, 180-1; Mutaahhar b. Tâhîr el-Makdisî (355/966), *el-Bed ve't-târîh*, I-VI, Dâru Sâdır, Beyrut trz., VI, 50. Zeyd b. Ali'nin ilk dört halife hakkındaki görüşü için bkz. Zeyd b. Ali b. el-Hüseyn b. Ali b. Ebî Tâlib (122/740), *Mecmuu kütûbi ve resâilü'l-İmâm Zeyd b. Ali b. el-Hüseyn b. Ali b. Ebî Tâlib*, cem ve thk. İbrâhîm Yahyâ ed-Dersî el-Hamzî, Menşûrât Merkezi Ehlî'l-Beytî li'd-Dirâsâti'l-İslâmiyye, Sa'de, Yemen, 1422/2001, 251-252.
- 30 İmâduddîn Ebu'l-Hasan Kâdî Abdulcebbar b. Ahmed (415/1020), *Fadlu'l-i'tizal ve tabakâtu'l-Mu'tezile*, thk. Fuad Seyyid, Dâru't-Tunûsiyye li'n-Neşr, Tunus 1974, 228; Şerefuddîn el-Hüseyn b. Ahmed b. el-Hüseyn b. Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Süleyman b. Salih es-Siyâğî el-Haymî es-San'ânî, *Kütâbu'r-Ravdî'n-Nadîr şerhu mecmû'l-fıchu'l-kebîr*, Dâru'l-Cil, Beyrut trz., 51-2.
- 31 Burada muhtemelen yazar, Zeydî ve Mu'tezilî kaynaklarda geçen İbrâhîm b. Abdillâh'la birlikte bazı ilk Mu'tezililerin ayaklanması (Bkz. Ebû'l-Ferec el-İsfehânî, *Mekâtîlu't-Tâlibiyyîn*, thk. Seyyid Ahmed Sakr, Beyrut 1987, 318; Ebû Tâlib Nâtk bi'l-Hakk, *el-İfâde fî târîhi eimmeti'z-Zeydiyye*, th. M. Yahya Salim Azzân, San'a 1996, 84-5; Ebu'l-Kâsım el-Belhî, *Babu zikri'l-Mu'tezile*, thk. Fuad Seyyid, Dâru't-Tunûsiyye li'n-Neşr, Tunus 1974 117-9.) ve Bîşr b. el-Mu'temir'in Yahyâ b. Abdillâh'ın дәileri arasında zikredilmesi [Bkz. Ahmed b. Sehl er-Râzî, *Ahbâru Fah*, 197-8, 71-2, 74-6; Ebû'l-Ferec el-İsfehânî, *Mekâtîlu't-Tâlibiyyîn*, 394, 404-5; Ebû'l-Abbas el-Hasenî, *min Kütâbi'l-Mesâbih*, thk. Wilferd Madelung, (*Ahbâru eimmeti'z-Zeydiyye fî Taberistân ve Deylemân ve Gîlân* içerisinde, 54-75) Beyrut 1987, 55-6; Nâtk bi'l-Hakk, *el-İfâde*, 99.] hususlarını imâ eder.
- 32 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzîe li'l-mu'tedîn an sebbi Sahabe*, 162-175. Mu'tezile'nin söz konusu şahısları imam olarak benimsemesinin tarihi gerçekliğinin olup-olmamasından ziyade burada önemli olan, yazarımızın tezini desteklemek için böyle bir argüman kullanma yoluna gitmesidir.

Ferve ve onun annesi Abdurrahman b. Ebî Bekr'in kızı yönünden Ebû Bekir'e iki defa akraba olduğunu ifade ettiği nakledilir.³³

Zeydiyye'nin mezhep usûlünü ilk defa sistematize eden Kâsım b. İbrâhîm er-Ressî (246/860)'ye Hz. Ebû Bekir ve Ömer hakkında sorulduğunda "Onlar bir ümmetti gelip geçti. Onların kazandıkları kendilerine, sizin kazandıklarınız size aittir..."³⁴ ayetini okudu. Yahya b. Hamza bunun, ta'nı terk ettiğine, onların durumlarını Allah'a bıraktığına, bunun daha selametli bir yol olduğuna işaret ettiğini, Kâsım'ın, o ikisinin icraatlarını reddedip, gücendiğini ancak Râfıza'nın dediğini söyleyip, aşırıya gitmediğini ve bunun, sebebi ve kötülemeyle terk etmek anlamına geldiğini ifade eder.³⁵

en-Nâsır li'l-Hakk, Ebû Bekir ve Ömer hakkında (onlardan) yazdırırken onlar hakkında *Radıyallahu anhu* dedi. İmla eden/yazan, bu ifadeyi yazmaktan kaçındı. Bunun üzerine en-Nâsır li'l-Hakk, onu azarladı ve niçin onlar için *Radıyallahu anhu* yazmadığını sordu. Sonra böyle bir ilmin ancak onlar ve onlar gibilerden nakledileceğini söyledi. Ayrıca İmâm Nâsır'ın *el-İmâme* isimli eserinin son bölümlerinden birinde "Allah'ın Hz. Ali'den sonra en faziletli kıldığı Ebû Bekir'i kabul etmemek için insanların dile getirdikleri itirazlarla Ebû Bekir'i nitelemem. Ben onun, kendinden sonra Müslüman olanlara göre İslam'daki kıdemini, sohbetini ve hakkını bilirim ve benim ona muhabbetim var" dediği nakledilir.³⁶

Hasan b. Zeyd, Muhammed b. Zeyd ve onlar dışındaki Hasan evladı, Sahabe'yi, yüceltme, makamlarını yükseltme, onlar hakkında iyi ve güzel şeyler söyleme tavrı içindedirler. Bu şahıslardan onlar hakkında kötüleme ve bunun dışında kubhu çağrıştıran hiçbir şey nakledilmez.³⁷

Hız. Hasan soyundan el-İmâm el-Muvaffak Billah Ebî Abdillâh el-Hüseyn b. İsmâil el-Cürcânî, Hz. Ali'nin imâmetine delalet eden söz konusu nassları inkar edenin fıkla itham edilip edilmeyeceği sorusuna karşılık, bu şahsın, kafir ve fâsık olmaksızın hata/yanlış yapmış olduğunubelirtir ve "Şayet fâsık olsaydı, Hz. Ali onları dost edinip, onlar hakkında güzel şeyler söylemezdi", der.³⁸

Yukarıda bazıları aktarılan rivayetler çerçevesinde Yahya b. Hamza Ehl-i Beyt arasında Sahabeyi küfür ve fıkla nitelememe hususunda şu iki temel yaklaşımın benimsendiğini ifade eder:

33 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzîe li'l-mu'tedîn an sebbi Sahabe*, 176.

34 Bakara 2/134, 141.

35 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzîe li'l-mu'tedîn an sebbi Sahabe*, 179. Bununla birlikte Kâsım Ressî'nin Hz. Eb'ü Bekir ve Ömer'in imametini kabul ettiği ifade edilir. Bu konuda geniş bilgi için bkz. Binyamin Abrahamov, "Kâsım b. İbrâhîm'in İmâmet Teorisi", Çev. Mehmet Ümit, *GÜÇİR*, c. IV, S. 7-8, s. 157-8, Dipnot: 6.

36 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzîe li'l-mu'tedîn an sebbi Sahabe*, 181-2.

37 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzîe li'l-mu'tedîn an sebbi Sahabe*, 182.

38 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzîe li'l-mu'tedîn an sebbi Sahabe*, 184.

Birinci Yaklaşım: Sahabe hakkında rahmet dileme ve razı olma tavrı gösterenlerdir. Bu görüş, Hz. Ali, Zeyd b. Ali, Cafer Sâdık, en-Nâsır li'l-Hakk, Seyyid Mûeyyed Billah ve diğerleri tarafından benimsenir. Bu görüşü benimseyenlere göre, Sahabenin Müslüman olmaları ve imanları hususunda şüphe yoktur. Onlar nasslara muhalefet konusunda bir hata yapmışlardır. Ancak bu hatanın küfür ve fıska yol açacağına dair bir delalet ve burhan yoktur.³⁹

Bu görüş, şöyle temellendirilir: Masiyetlerin üç türü vardır:

Birincisi; Şeriatın büyük olduğuna delalet ettiği masiyetlerdir. Bunlar, failine hadlerin gerekli olduğu masiyetlerdir.

İkincisi; Şeriatın küçük olduğuna delalet ettiği masiyetlerdir. Bunlar küfürü gerektirmez.

Üçüncüsü; Şeriatta, hakkında büyük mü küçük mü olduğuna dair bir hükümün yer almadığı masiyetlerdir. Bu tür masiyetlerin hata/yanlış olduğuna hükmedilir, ancak küfür ve fıska olduğuna hükmedilmez. Sonra bu masiyetleri işleyenle dostluk ilişkisi kesilmez, usûluddîn ve İslam konusunda ona eksiklik isnat edilmez. Aksine hata/yanlış yapmış olmasına rağmen onunla dostluk vaciptir.⁴⁰

Bu birinci yaklaşımı benimseyenler, Sahabe'nin hatasını, en son zikredilen üçüncü hata türünden kabul ederler.

İkinci Yaklaşım: Bu, tardiye (radiyallahu anhu deme) ve rahmet dileme hususunda tevakkuf etmekle/çekimser kalmakla birlikte, tekfir ve fıska itham etmekten yasaklayanlardır. Bu, el-Kâsım er-Ressî, el-Hâdî ile'l-Hakk, ve onların çocuklarının görüşüdür. İmam Mansûr Billah bu görüşleriyle ilgili gerekçeyi şöyle açıklar: Şeyheyn, hata yaptıklarında ve onların ismetlerine delalet eden bir delil olmadığında onların hatalarının büyük veya küçük olması mümkündür. Bu görüşü benimseyenler, hatanın/yanlışın büyük olması ihtimalinden dolayı *tardiye* konusunda tevakkuf görüşünü savunurlar.⁴¹

Yahya b. Hamza, bu şekilde, Hz. Peygamber, Hz. Ali ve çocuklarının Sahabe'ye muhabbet ve dostluğun söz konusu olduğunu, Ehl-i Beyt'ten hiç kimsenin şeyheyn hakkında küfür ve fıska nitelemesinde bulunmadığını ortaya koymaya çalışır. Yukarıda bir kısmı verilen rivayetleri de şu iki maksatla aktarır:

39 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzîe li'l-mu'tedîn an sebti Sahabe*, 185. Yazar, kendisinin benimsediği yaklaşımın da, bu ilk yaklaşım olduğunu burada ifade eder.

40 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzîe li'l-mu'tedîn an sebti Sahabe*, 185.

41 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzîe li'l-mu'tedîn an sebti Sahabe*, 186-190. Burada Yahya b. Hamza, bu tutumdan daha uygunun, Sahabenin, Allah'a, Rasulüne, ahiret gününe imanlarını, itikad ve dinlerinin sıhhatini kesin olarak söyleme olduğunu, çünkü asıl olanın iman olup, onun, ancak fıska ve küfrüne delalet eden bir delille gideceğini ifade eder.

Birincisi: Hz. Ali ve Ehl-i Beyt'in geçmiş ileri gelenlerinin ve orta yolu benimseyenlerinin, Sahabe'den herhangi birini fık ve küfür ile itham etmediğinin, Sahabenin muhalefetinin onlarla dostluk ve iyi ilişkileri kesmelerine yol açmadığının bilinmesidir.

İkincisi: Sahabe'den birinin hata ve günahı böyle büyük bile olsa, bu kimse küfürle ve fıkla itham edilemez. Aksine onu bu şekilde itham eden kimse, küfür ve fıkla nitelenir.⁴²

Sonra Yahya b. Hamza, Zeydiyye mensuplarından Sahabe arasında olumsuz tavır benimseyenlerle Zeydî imamları arasında ayrım yapar. Zeydilerden Sahabe hakkında olumsuz görüş benimseyenler olmasına rağmen Zeydî imamlar arasında bu tavrı benimseyenlerin olmadığını ifade eder. Zeydî imamların olumsuz tavır takınma şeklinde anlaşılacak sözlerine de açıklık getirmeye çalışır. Bu çerçevede Mansur Billah Abdullah b. Hamza'nın; 'Gerçekte Zeydiyye Cârudiyye'dir. Zeyd b. Ali zamanında Cârudî olmayan Zeydi yoktur (her Zeydî Cârudî'dir)' sözünü nakleder. Bu sözden maksadın, Abdullah b. Hamza ve önceki imamların Cârudiyye'ye tabi olduklarını söylemek olmayıp, Zeyd'den sonra gelen imamların Zeyd'in imametinin nassla sabit olduğunu kabul ettiklerini belirtmek olduğunu, yoksa Sahabe'yi küfür ve fıkla suçlama hususunda Ebû Cârud'a muvafakat ettiklerini kastetmediğini ifade eder.⁴³ Sonra bunu, şayet biri diğerine tabi olacaksa taraftarın imama uyması gerektiğini aksinin ise çelişki olacağını söyleyerek açıklar.

Ayrıca Yahya b. Hamza, Rasulullah'tan sonra imamın Hz. Ali olduğunu benimsemekle birlikte Hz. Peygamber'den sonra idareye gelen üç kişi hakkında hüsnü zan besleyen, ilk üç Halifenin hata ve galat yoluyla bunu yaptıklarına, onların hadis ve Kur'an'da varid olanlar dolayısıyla cennete gireceklerine inanan kimsenin durumunu inceler.⁴⁴ Bu kimse ve anlayışıyla ilgili olarak şunları söyler:

İmâmet, içtihat meselelerinden değildir. Rasulullah'tan sonra imam, Ali b. Ebî Tâlib'tir ve onun imametine delalet kat'idir. Yahya b. Hamza'ya göre imâmet hususunda muhalefet eden Sahabe hata/yanlış yapmıştır. Bununla birlikte Sahabe'nin bu kat'i nasslara muhalefetleri hususunda bize düşen onlar hakkında hüsn-ü zandır. Çünkü bu nassların delaleti nazardır/araştırmayı gerektirir. Muğlaklık içerdiğinden dikkati gerektirir.⁴⁵ Bu nedenle onları

42 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzîe li'l-mu'tedîn an sebbi Sahabe*, 184. Ayrıca burada, Müeyyed Billah'ın "Şayet Şeyhey'n hakkında birinin küfür ve fık iddiasında bulunduğu söylenirse ondan, imamlarımızdan Şeyhey'nden teberrî eden birini göstermesi istenilir" dediğini nakleder.

43 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzîe li'l-mu'tedîn an sebbi Sahabe*, 190-192.

44 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzîe li'l-mu'tedîn an sebbi Sahabe*, 196-197. Yahya burada, kendi döneminde Zeydilerden bazıların böyle bir anlayışı ve onu benimseyeni reddettiklerini belirtir.

45 Aslında burada Yahya b. Hamza, Hz. Peygamber'den sonra Hz. Ali'nin imâmeti anlayışıyla Sahabe'nin bilinen tutumunu uzlaştırma hususunda zorlanmaktadır. Zira aynı yerde bir defa-

Hz. Ali'nin önüne geçirmeleri Allah'a karşı gelmek (saygısızlık) değildir. Ayrıca onların hataları büyük değildir. Çünkü delalet, muhalefetin küfür veya fiske olduğuna delalet etmez.

Kur'an'da ve hadislerde, faziletlerine, tezkiyelerine işaret eden şeyler, dine ve Resule yardım etmeleri, başkalarını kendi nefislerine tercih etmeleri (isâr özellikleri) gibi hususların tümü, Sahabe'nin kurtuluşlarına ve Cennetlik olduklarına delalet eder.⁴⁶

Daha sonra Yahya b. Hamza, Sahabe hakkında iyi düşünmek mi (hüsnü zan mı) yoksa sebb, ta'n ve kötüleme tutumu mu daha uygundur? sorusunu sorar. Bunu Sahabe hakkında hüsn-ü niyetin esas olduğunu belirterek, "Ağacın altında sana biat edenlerden Allah razı oldu." ve başka ayetleri hatırlatarak, Allah'ın ve Resulünün razı olduklarından biz de razı oluruz, şeklinde cevaplar. Kendi imamlarının da bu anlayışta olduğunu ifade eder. Ayrıca sebb ve kötülemede bulunanın helaka düşmesinin, hüsnü zan edenden daha muhtemel olduğunu söyler.⁴⁷

Sonuç

Zeydî yazarlar, Hz. Muhammed'in hayatında sahabenin İslam'a bağlılık ve sadakatle hizmet ettiklerinde mutabıktırlar. Aynı zamanda onlar, Hz. Ali'nin Hz. Peygamber'in meşru halefi olduğu anlayışını sürdürdüler. Onlar, imamet anlayışları çerçevesinde, Hz. Ali'nin Hz. Peygamberin meşru halefi olmasıyla Ali'yi değil de Ebû Bekir'i seçen Sahabenin tutumunu uzlaştırmada sıkıntı çektiler. Bunu da, Yahya b. Hamza örneğinde görüldüğü gibi, Zeydî fırkalarla Ehl-i Beyt mensuplarının Sahabe hakkında tutumlarının farklılığına işaret ederek aşmaya çalıştılar. Zira Zeydî fırkalar arasında Cârudiyye gibi Sahabe hakkında açıkça tekfir ithamını yapan gruplar vardı. Yahya b. Hamza, Zeydî gruplar ve şahıslar arasında bu tür aşırı fikirlere sahip olanlar olmasına rağmen Ehl-i Beyt mensubu Zeydî imamlar arasında bu olumsuz tutumu benimseyen kimsenin olmadığını, tabi olunması, görüşü esas alınması gereken biri varsa onun da imam olması gerektiğini ifade eder. Ayrıca Sahabeyi hayırla anmanın onlar hakkında kötü sözler söylemekten daha sâlim bir yol olduğunu ve Sahabe hakkında olumsuz tutum takınanın akıbetinin kötü olmasının onları hayırla yad edenden daha muhtemel olduğunu belirtir.

sında Hz. Ali'nin imâmetine delâletin kesin olduğunu, diğer defasında ise araştırmayı gerektirdiğini ifade eder.

46 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzîe li'l-mu'tedîn an sebbi Sahabe*, 197-204. Ayrıca burada Yahya b. Hamza, Sahabe hakkında kendi belirttiği anlayışı benimseyen kimselerin arkasında namaz kılmayanları eleştirir ve Hz. Peygamberin , "Lâ ilâhe illallah diyen her iyi ve günahkar kimsenin arkasında namaz kılın" dediğini belirtir.

47 Yahya b. Hamza (747/1346), *Risale Vâzîe li'l-mu'tedîn an sebbi Sahabe*, 215-218.